

ראשונים וש"ע

ז. למעלה מהן מקוה. רמב"ם פ"ט מהלכות מקואות ה"ה. מוש"ע יו"ד סימן ר"א סעיף א'. בעלי הנפש שער המים סימן א' הלכה א' וג'. רוקח סימן שע"ב (א"ת ט"ו). אור זרוע הלכות מקואות סימן של"ו (א"ת כ"ט). תורת הבית בית ז' שער ז' (א"ת ג'). רשב"א שער המים שער א' (א"ת ג') ושער י"א (א"ת ג'). רא"ש הלכות מקואות סימן א'. למעלה מהן מועין. רמב"ם פ"ט מהלכות מקואות ה"ו. מוש"ע יו"ד סימן ר"א סעיף ב'-א-ט"ו. בעלי הנפש שער המים סימן א' שם וסימן ג' הלכה א'. ראבי"ה סימן תקפ"ט (א"ת ו'). רוקח שם. סמ"ג עשין רמ"ח (א"ת י"ג). אור זרוע הלכות מקואות סימן של"ו (א"ת כ"ו, כ"ז) וסימן של"ז (א"ת ג'). מרדכי הלכות מקואות סימן תשמ"ה (א"ת ז') וסימן תשמ"ו (א"ת ג'). תורת הבית בית ז' שער ז' (א"ת ה'). רשב"א שער המים שער י"א (א"ת כ"ג, כ"ד). רא"ש שם. רבינו ירוחם נתיב כ"ו חלק ה' (א"ת ג'). אורחות חיים סימן י' דין ה'. כל בו סימן פ"ו (א"ת ג').

ציוני הש"ס

ז. ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין. [ערוך ד, כ"ג. ערוך ד, כ"ג. יומא ל"ב, ט"ז, ט"ז].

מהר"ם

ז. [ולמעין להטביל בו בכל שהוא. כתב התוס' יו"ט: ומצאתי למהר"ם דגורס בכאן, לטהר בו:]

פיקוטי הגר"א

כמו גבאיין. במקום הביצין. פירוש. במקום הביצין של הים ושל הנהר. עוד יש לפרש במקום הביצין כמו או במקום הביצין, פירוש,

מקום שיש בו אגמים. הרי הן כמי תמצית. פירוש, שפסקו, שאינו מטהר השפכות שבתוכו. שפצד המעיין כל (שהוא) [זמן שהם באים] מחמת המעיין. פירוש, שהמים שכבור הוא נמשך מן המעיין. אע"פ שפוסקין. פירוש, שאינו נמשכין עם המעיין, אלא שפוסקין. וחזרין [ונמשכין] [ומושכין]. פירוש, אותו המים שכבור נמשכין בפני עצמו, כיון שעכ"פ נמשכין הרי הוא כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, שאינו נמשכין כלל אלא עומדין על מקומן. לא הוי כמעין, והרי הן כמי תמצית כמו מצד הנהר. אע"פ שפוסקין וחזרין ומושכין. פירוש, שפעמים שפוסקין ואינן נמשכין מן המעיין וחזרין ומושכין, כיון שהשתא מיהא נמשכין מן המעיין הוי כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, בשעה שפסקו. הרי הן כמי תמציות. דינו כמי תמצית. פירוש שפסקו, דהוי כמי גבאים.

ז. רע"ב. ומטבילין. כ"ס וידים. שכשאינו בו ארבעים סאה נוטלין מהן בכלי ונותנים לידים, אבל אם הטביל בו את הידים לא עלתה לו לא לנטילה ולא לטבילה, אבל שיש בו מ' סאה מטבילה בו את הידים ועלתה לו.

למעלה מהן, מועין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בו בכ"ף שהוא. מעין שמימיו מועטין וריבה עליו וכו', ואינו מטהר בו זוחלין אלא עד מקום שיכול להלוך [מתחלתן] [מתחילתן]. פירוש, שהמעין בעצמו היה יכול לילך בלא הרבוי מי גשמים עד אותו מקום, הן מטהרין בו זוחלין. וקמ"ל דהא דקתני

ז. טובליין. בו אדם: ומטבילין. בו כלים: שוה למקוה לטהר באשבורן. לא בזוחלין: להטביל 53 בו בכ"ף שהוא. ולא בעי מ' סאה כמקוה 54, דאף על גב דבטלו רביעית דמקוה,

כדאמרין בפרק ג' מינים (נו"י ל"ט, ט"ז), מכל מקום כל שהוא דמעין 55 לא בטלו. והכי נמי תניא בתורת כהנים בסוף פרשת ויהי ביום השמיני (פרשת ט"ה, ט"ז), מעיין מטהר בכל שהוא ומקוה במ' סאה, ואסמכתא בעלמא היא התם, דמדאורייתא סגי במקוה ברביעית, אלא

טהור. מלא בכלי טמא ושתה טהור טהור מלא בכלי טמא ומלא בכלי טהור מלא בכלי טמא ונפל כבר של תרומה אף על פי שהדיח טהור. נפלו מים טמאים ושתה טהור טהור נפלו מים טמאים ומלא בכלי טהור טהור נפלו מים טמאים ונפל כבר של תרומה אף על פי שהדיח טהור כשרים לתרומה וליטול מהם לידים:

ז. למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מועין שמימיו מועטין ושרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ף שהוא:

ז. מעלה שלישית הן מים עומדים שנקוו בלי שאיבה ויש בהן ארבעים סאה, הרי זה כשר להתטהר בו הטמאים ולטהר בו הכלים הטמאים, והוא אמרו טובליין ומטבילין. וכן מטבילין בו הידים לדברים הזקוקים מטבילת 12 ידים. וכבר נתבאר

בחגיגה (פ"ג, מ"ה) שלקודש מטבילין את הידים ואין די לו בנטילה 13, ולשון התוספתא (פ"ג, ט"ז) זה הכלל כל מקום שאדם טובל שם ידים וכלים טובלין אין אדם טובל אין ידים וכלים טובלין. ומעלה רביעית עין מים שהיו מימיה מועטין ושרבו מים ושפכו עליה עד שרבו וגברו המים, הרי למים אלו דינים משותפים בין דיני המקוה והמעין, דומים למעין בדבר ולמקוה בדבר. ומן הראוי שנבאר תחלה דיני המעין והמקוה, ואומר שהמעין, והם המים הנובעים, מטהר בכל שהוא ואפילו היה בשיעור מועט, כל

הטובל בו טהור. שנית, שהמים הנמשכים מן המעין חוצה לו גם בהן נטהרים, וכל שטבל בו טהור. הרי אלו שני דינים כמעין, האחד מהם שהוא מטהר בכל שהוא, והשני שהוא מטהר בו זוחלין. ובמקוה, והוא המים המכונסים שאינם נובעים, יש שני דינים, האחד מהם שאינו מטהר אלא בארבעים סאה או יותר, וכשהוא פחות מכך אינו מטהר הטמאים, והשני שהמים הנמשכים ממנו חוצה לו והן הנקראין זוחלין, אינן מטהרין, ואין טובלין בו אלא במקום שקוע שהמים נחים ועומדים בו, והוא הנקרא אשבורן. אמר שעין המים שמימיה מועטין אם שפך עליה מים שאובין נהיה הנקווה מזה מטהר בכל שהוא כמעין שאין בו מים שאובין, ואינו מטהר אלא באשבורן כמקוה שאין בו מעין.

רא"ש

ז. למעלה וכו'. פירוש. שיש בו מ' סאה. מכונסים כלים וידים: לטהר באשבורן. ולא בזוחלין: בכ"ף ממי גשמים: שבו טובליין 9. אדם: ומטבילין. שהוא. ולא בעי מ' סאה. ואע"ג דבטלו רביעית

ג' ציון הרא"ש

ג. כתב בספר המצות (סמ"ג עשין רמ"ט, מהדומינו אות כ"ט) בשם רבינו יצחק בר ר' שמואל, דהא דמעין מטהר בכל שהוא דוקא שיהא הגוף

הערות

גורסים עוד ראשונים - עיין שינויי גרסאות המשנה. ועיין שם שיש ראשונים שגורסים 'לטהר'. 54. בדפוס ראשון הגירסא 'במקוה' [עם ביי"ת]. [וכן נראה שהיתה הגירסא בדפוס וויניציאה ג', ובגליון כתב יד שם נראה שעשה איזה תיקון, ולכאורה בא לתקן 'כמקוה', וההגהה שם אינה מספיק ברורה]. 55. בדפוס ראשון ודפוס וויניציאה ג' הגירסא 'כמעין', ובגליון רא"ש

9. כך הוא בשני כתבי היד ובדפוס פפד"מ. וכך לשון המשנה. בדפוס וילנא הגירסא 'שטובלים בו'.

מקום שיש בו אגמים. הרי הן כמי תמצית. פירוש, שפסקו, שאינו מטהר השפכות שבתוכו. שפצד המעיין כל (שהוא) [זמן שהם באים] מחמת המעיין. פירוש, שהמים שכבור הוא נמשך מן המעיין. אע"פ שפוסקין. פירוש, שאינו נמשכין עם המעיין, אלא שפוסקין. וחזרין [ונמשכין] [ומושכין]. פירוש, אותו המים שכבור נמשכין בפני עצמו, כיון שעכ"פ נמשכין הרי הוא כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, שאינו נמשכין כלל אלא עומדין על מקומן. לא הוי כמעין, והרי הן כמי תמצית כמו מצד הנהר. אע"פ שפוסקין וחזרין ומושכין. פירוש, שפעמים שפוסקין ואינן נמשכין מן המעיין וחזרין ומושכין, כיון שהשתא מיהא נמשכין מן המעיין הוי כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, בשעה שפסקו. הרי הן כמי תמציות. דינו כמי תמצית. פירוש שפסקו, דהוי כמי גבאים.

ז. רע"ב. ומטבילין. כ"ס וידים. שכשאינו בו ארבעים סאה נוטלין מהן בכלי ונותנים לידים, אבל אם הטביל בו את הידים לא עלתה לו לא לנטילה ולא לטבילה, אבל שיש בו מ' סאה מטבילה בו את הידים ועלתה לו.

למעלה מהן, מועין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בו בכ"ף שהוא. מעין שמימיו מועטין וריבה עליו וכו', ואינו מטהר בו זוחלין אלא עד מקום שיכול להלוך [מתחלתן] [מתחילתן]. פירוש, שהמעין בעצמו היה יכול לילך בלא הרבוי מי גשמים עד אותו מקום, הן מטהרין בו זוחלין. וקמ"ל דהא דקתני

רמב"ם
12. בד"ו נטילת'. 13. בד"ו ואינן ראויין לנטילה'.
ר"ש

(כלל ל"ט ס' ט', מהדומינו אות כ"ט) 'כמי תמצית'. אולם בתוספתא כתב יד וינה הגירסא כאית דגרסי שמביא רבינו - 'כמי גבאים'. וכן הוא ברמב"ם (פ"ט מהלכות מקואות ה"ד). [ועיין חסדי דוד וחזון איש (מניח ס' ג' ס"ק ה' סוף ד"ה והא) שנחלקו אם יש נפקא מינה בין הגירסאות]. 53. גירסת רבינו במשנה היא 'להטביל'. וכן העתיק את משנתו בפ"ה מ"ב, עיין שם מה שהוכיח מזה. וכן

מקום שיש בו אגמים. הרי הן כמי תמצית. פירוש, שפסקו, שאינו מטהר השפכות שבתוכו. שפצד המעיין כל (שהוא) [זמן שהם באים] מחמת המעיין. פירוש, שהמים שכבור הוא נמשך מן המעיין. אע"פ שפוסקין. פירוש, שאינו נמשכין עם המעיין, אלא שפוסקין. וחזרין [ונמשכין] [ומושכין]. פירוש, אותו המים שכבור נמשכין בפני עצמו, כיון שעכ"פ נמשכין הרי הוא כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, שאינו נמשכין כלל אלא עומדין על מקומן. לא הוי כמעין, והרי הן כמי תמצית כמו מצד הנהר. אע"פ שפוסקין וחזרין ומושכין. פירוש, שפעמים שפוסקין ואינן נמשכין מן המעיין וחזרין ומושכין, כיון שהשתא מיהא נמשכין מן המעיין הוי כמעין. פסקו מלהיות מושכין. פירוש, בשעה שפסקו. הרי הן כמי תמציות. דינו כמי תמצית. פירוש שפסקו, דהוי כמי גבאים.

ז. רע"ב. ומטבילין. כ"ס וידים. שכשאינו בו ארבעים סאה נוטלין מהן בכלי ונותנים לידים, אבל אם הטביל בו את הידים לא עלתה לו לא לנטילה ולא לטבילה, אבל שיש בו מ' סאה מטבילה בו את הידים ועלתה לו.

למעלה מהן, מועין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בו בכ"ף שהוא. מעין שמימיו מועטין וריבה עליו וכו', ואינו מטהר בו זוחלין אלא עד מקום שיכול להלוך [מתחלתן] [מתחילתן]. פירוש, שהמעין בעצמו היה יכול לילך בלא הרבוי מי גשמים עד אותו מקום, הן מטהרין בו זוחלין. וקמ"ל דהא דקתני

ח. מעלה חמישית הן מים נובעין אלא שהן רעים, כלומר מלוחים או מרים או חמין או זולת זה מן הטעמים הרעים המצויים במקצת המימות כמו שנתבאר בפרק שמיני של פרה (מ"ט). ומים אלו יתרים על הקודמים שהם מטהרים בזוחלין מאחר שהן מעין ולא נתערב בהן מאומה. ומלת זוחלין עברית, זוחלי עפר (דניס ל"ב, כ"ד), כלומר הנחשים הנגרים על העפר. ומעלה ששית הן מים נובעין טובים, והם הנקראים מים חיים. אין עולה טבילה לזב בלבד אלא בהן, כלומר איש זב בגמר טהרתו, וכמו כן טהרת מצורע, כלומר המים ששוחטים עליהם את הצפור, וקדוש מי חטאת, לא יהא דבר מהן אלא מן המים האלה, כי בשלשת הדברים האלה אמר ה' מים חיים.

פרק שני

א. הטמא שירד למבול ספק טבל ספק לא טבל אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו טבל באחד מהם ואינו יודע באיזה מהן טבל ספקו טמא:

משום דתקון רבנן מ' סאה נקטיה, ואפילו הכי קתני מעיין בכל שהוא: **תניא בתוספתא (פ"ב, ה"ז) מעיין שמימי מועטין וריבה עליו והרחיבו, מטהר באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהוא יכול להלך מתחלתו. פירוש.** ריבה עליו והרחיבו. שעשה בריכה לפניו, ונתמלאת מים, [וזוחלין⁵⁶ במקומות שלא היו זוחלין מתחלה, אין אותן מקומות כשרין אלא באשבורן. אבל מ' סאה ודאי לא בעו כדארמין. [במקום⁵⁷ שהיה מהלך מתחלה, מטהר אפילו בזוחלין: ח. מים מוכין. במסכת פרה פ"ח (מ"ט) תנן, אלו הן המוכין, המלוחין והפורשין: כולהו כתיב בהו מים חיים (נמדנר י"ט, י"ג): פ"ב א. ספיקו טמא. דאוקי גברא בחזקת טומאה:

ראשונים וש"ע
 ח. למעלה מהן מים מוכין. רמב"ם פ"ט מהלכות מקואות ה"ז. בעלי הנפש שער המים סימן א' הלכה ג'. ראבי"ה סימן תתקצ"א (ל"ט י"ב). למעלה מהן מים חיים. רמב"ם פ"ט מהלכות מקואות ה"ח. בעלי הנפש שער המים סימן א' הלכה ג'. ראבי"ה שם. תורת הבית בית ד' שער ד' (ל"ט ג'). א. הטמא שירד. רמב"ם פ"י מהלכות מקואות ה"ז. טוש"ע י"ד סימן ר"א סעיף ע"א. בעלי הנפש שער המים סימן ג' הלכה ב'. רוקח סימן שער"ב (ל"ט י"ז). רשב"א שער המים שער א' (ל"ט ג'). ב. מקוה שנמדד. רמב"ם פ"י מהלכות מקואות ה"ז. טוש"ע י"ד סימן ר"א סעיף ע"א. רשב"א שער המים שער ב' (ל"ט ה'). רבינו ירוחם נתיב כ"ו חלק ה' (ל"ט מ"ט).

ציוני הש"ס
 ח. מים מוכין. [פרס פ"מ, מ"ט]. והזויה למצורעים. [נגעיס פ"ד, מ"א].

א. הטמא שירד למבול. [עירובין ל"ה, ב].
 ב. מקוה שנמדד ונמצא חסר. קידושין ע"ט, א'. גיטין ל"א, ב'. [גדה ב"ב].

ליקוטי הגר"א
 במתני כשריבה עליו מי גשמים שאינו מטהר בזוחלין, היינו מאותו מקום שלא היה יכול לילך בלא ריבוי הגשמים, אבל במקום שהיה יכול לילך מתחלתו מטהר בזוחלין כמו מעיין.

(ביאור הגר"א לתוספתא פ"א, ה"ז)
 פ"ב א. אפילו טבל, ספק כו'. כולו או קתני. ועיין בתוס' דעירובין ל"ה ב' ד"ה ספק כו', וכן פירש הר"ש, וכתב דה"ק דאפילו טבל יש לו בו ספק כו'. (מאורות הגר"א)
 ב. מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים טמאות. בין שמקוה זה ברשות הרבים (כו') טמאות

ב. מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים טמאות

היסוד שספק טומאה ברשות הרבים טהור, ועל כן הוצרך לפרש בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים לפי

רא"ש

במקוה כדאיתא בנזיר פרק ג' מינין (ל"ט, א'), מכל מקום כל שהוא דמעיין לא בטלו, כדתניא בתורת כהנים (פרשת שמיי פרק ט' הלכה א') מעיין מטהר בכל שהוא ומקוה במ' סאה. והאי דקתני ומקוה במ' סאה היינו מדרבנן, דמדאורייתא סגי ברביעית, ואפילו הכי קתני ומעין בכל שהוא: ח. למעלה וכו'. מי מוכין. מי מעיין הם, אלא שהם מלוחין או פורשין: מים חיים. מתוקין: זב

ג'יון הרא"ש

הנטבל עולה במים כאחת, כגון מחטין וצינוריות. דפשיטא דבעינן ביאת כל גופו כאחת במים, דכתיב (ויקרא ט"ז, ט"ז) ורחץ את כל בשרו במים, שיהא כל בשרו עולה במים כאחת וכו'. ועוד דרשינן (מורס כהניס פרשת אמור פרשת ד' פקד ד' הלכה ו'), ובא השמש (ויקרא כ"ג, ו'), מה השמש כל גופו בבת אחת אף הטובל כל גופו בבת אחת. אחר כן פירש (נמ"ג ס"ט) דאפילו במעייין בעי מ' סאה לאדם, וכמו שפירש הרא"ש בפנים. ד. פירוש, כי מן התורה ברביעית מים במקוה דיו ובמעייין בכל שהוא, ואחר כך באו חכמים ובטלו רביעית במקוה. ואמר, אף על גב דבטלו חכמים רביעית שלא יטהרו בו, עם כל זה כל שהוא במעייין דסגי מדאורייתא לא בטלוהו חכמים.

הערות

גופו. אמנם בהעתקת ר"ש סופר סת"ם ובדפוסים פפד"מ ווילנא הגירסא 'כלל'. 2. מפרש רבינו דהאי 'ואפילו טבל' היינו 'או אפילו טבל'. והתוס' עירובין (ל"ה ב' ד"ה ספק) ועוד ראשונים מפרשים דמיידי באדם אחד שיש לו שתי ספיקות על טבילתו. עוד מתבאר בדברי רבינו דבספק של הסיפא [אם המקוה שלמה] יש חידוש יותר מספק טבל דרישא. ועל דרך זה מובאר בריטב"א (עירובין שם), עיין שם. ועיין מה שכתב הר"ש בספיא.

ר"ש

כתב יד הגיהה 'דמעייין' כלפנינו. וכן הגיהה המרומי שדה. 56. תוקן על פי דפוס ראשון ודפוס וויניציאה ג'. 57. תוקן על פי דפוס ראשון ודפוס וויניציאה ג'.

רא"ש

1. כך הגירסא בכתב יד ר"י בסודו. והכוונה ספק שמא לא טבל כל למפרע. פירוש, שמעמידן הטמא על חזקתו. רבי שמעון אומר ברה"י תולין כו'. פירוש, כמו בשאר ספיקות, דנגד חזקת אדם שהוא טמא איכא חזקת מקוה שהיא טהורה. ורבנן